TANGRITAG

1998.12

1999.11

تاشلانغان ئادەم

ئۇزۇن داۋام قىلىشقا

ئۇلگۇرمىگەن سىرلار

نۇرمۇھەممەت توختى ئۇرۇقلىدى

2000 5

天尔塔格

تەڭرىتاغ

ISSN 1004-

9 771004 174004

融都大厦

ساراي دىرېكتورلىرى كېڭەشمەكتە

ئۆلچەملەشكەن ياتاق ئۆي

چوڭ زال

باش مۇھەررىر: ھەبىبۇللا مۇھەممەت
مۇئاۋىن باش مۇھەررىر: پولات ھېۋزۇللا
قانۇن مەسلىھەتچىمىز: ئابلىمىت رەھىم

2000.5

تەڭرىتاغ

دەۋىر روھى، يەرلىك خۇسۇسىيەت،
ياشلار ئالاھىدىلىكى، مىللىي ئۇسلۇب

تەھرىر ھەيئەتلەر:

ئازات سۇلتان، ئابدۇقادىر جالالىدىن، ئەخمەت ئىمىن، ئەكبەر ئىپلى، ئىمىن ئەھمىدى، بوغدا ئابدۇللا، مۇرات مەتنىياز، مۇختار مەخسۇت، مۇھەممەت پولات، غوپۇر نۇر، ھاجى قۇتلۇق قادىرى، ئوسمانجان ساۋۇت

ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى چىقاردى
«تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزۈپ نەشر قىلدى

E-mail:tangri@mail.wlxj.cn

مۇندەرىجە

ھېكايىلەر

تاشلاندۇق ئادەم .... ئېلتېكىن (4)
سۇرەت .... ئادىلجان ئابدۇسالام (26)

ئەدەبىي ئاخبارات

كىتابخۇمار دىۋانە .... باتۇر روزى (42)
نۇرمۇھەممەت توختى ئورۇقلىدى .... نۇرمۇھەممەت توختى (69)

ئىزلىنىش، سىناق، يېڭىلىق

رەھىم ياسىن قاينامى، نۇرشات مەمتىلى، كەنجى خۇمارجان، بىلىقىز تاھىر، مەسئۇد ئەيسا، مۇتەللىپ ماڭسۇر (ئوۋچى)، كېرىمجان سۇلايمان، ئىبراھىم نىياز .... (33)

نەسرلەر

تېمىسىز تىنىقلار .... ئابدۇكېرىم راخمان (52)
قايتىش .... ئەنۋەر تاشتۆمۈر (54)

مەسئۇل مۇھەررىر: ئەركىن نۇر
مۇھەررىرلەر: ئەكبەر سالىھ
سەنەۋەر ئۆمەر
ئالىم خالىدىن
ئىمىرھەسەن مەخمۇت
مەسئۇل كوررېكتور: خەلچەم ئابلىمىت
گۈزەل - سەنئەت مۇھەررىرى: ئەكبەر سالىھ
تارقىتىش خادىمى: ئىمىرھەسەن مەخمۇت

(قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال) ئومۇمىي 82 - سان

ئەسلىمىلەر ۋە خاتىرىلەر

زوردۇن دادام بىلىشكە ئۈلگۈرمىگەن سىرلار .... نۇر يۇنۇس (13)
ئەدەبىي خاتىرىلەر .... غوپۇر قادىر تەرجىمىسى (83)

مەخپىي خاتىرىلەر

ئازابقا تولغان ئەسلىمە .... گۈلچىمەن (64)
تېخنىكوم خاتىرىلىرى .... ئۆمەرجان ئىسمايىل (67)
پۇشكىننىڭ مەخپىي خاتىرىلىرى .... پۇشكىن (98)

ماقالىلەر

يېڭىچە شېئىرلار ھەققىدە .... پەرھات ئىلياس (56)
يۈكسەك پەللىلەردە ئۇچرىشىش .... سۇۋان مىلى (ئۆزبېكىستان) (90)

ئادرېس: ئۈرۈمچى جەنۇبىي شىنخۇا يولى 16 - نومۇر
تېلېفون: 2818897، 2819490   پوچتا نومۇرى: 830002
شىنجاڭ ئىشچىلار ۋاقىت گېزىتى باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
جۇڭگو خەلقئارا نەشرىيات سودا باش شىركىتى چەت ئەللەرگە تارقاتتى
(782 - خەت ساندۇقى)
مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن نومۇرى: CN65—1012/1
پوچتا ۋاكالەت نومۇرى: 83 - 52
پارچە سېتىلىشى: 4.40 يۈەن

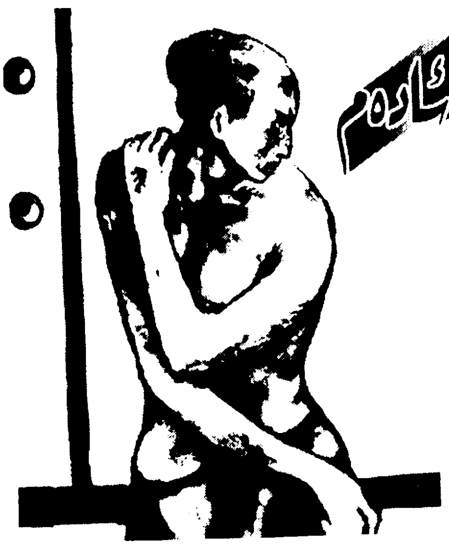

تاشلاندۇق ئادەم

(ھېكايە)

ئېلتېكىن

ئادەملەرنىڭ قىممەت ئۆلچىمى بويىچە ئۆزلىرىنىڭ سىرتىدىكى مەۋجۇتلۇققا خالىغانچە باھا بېرىدىغان تەرىپى مېنى بارا - بارا ئۆزۈمنىڭ ئادەم ئىكەنلىكىمدىنمۇ گۇمانلىنىدىغان ھالغا چۈشۈرۈپ قويدى. باشقىلارغۇ مەيلى، مېنىڭ دۇنياغا كېلىشىمگە، مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قېلىشىمغا سەۋەبچى بولغان ئاتا - ئاناممۇ پات - پات مېنىڭ ئادەم ئەمەسلىكىمنى ئەسكە سالىدىغان سۆزلەرنى قىلىپ تۇرىدۇ. راستىنى ئېيتقاندا، مەنمۇ ئۇلارنىڭ نېمە سەۋەبتىن ماڭا مۇشۇنداق مۇئامىلە قىلىدىغانلىقىنى چۈشىنىمەن. مەن رېئاللىق تەرىپىدىن تاشلىۋېتىلگەن ئادەم. مېنىڭ قولۇمدىن ئاسمانغا قاراپ يېتىشتىن باشقا ھېچقانداق ئىش كەلمەيدۇ. ھازىرقى ھالىتىمدىن قارىغاندا، باشقىلارغا مەلۇم دائىرىدە پايدا يەتكۈزۈش تۈگۈل، يالغۇز قالسام ئۆزۈمنىمۇ باقالمايمەن. ئادەملەرنىڭ ئارزۇسى بويىچە بولغاندا، مېنىڭ بولغىنىمدىن بولمىغىنىم مىڭ ياخشى. مېنىڭ قوي، ئېشەك، كەپتەر، تۆمۈر، تاش، تۆپىراق... دېگەندەك نەرسىلەرچىلىكمۇ قىممىتىم يوق. باشقىلارغا پۈتۈنلەي بېقىنىپ قالغان ئادەمنىڭ ئۆز تەقدىرى ئۈستىدە قىلچىلىك ئويلىنىش ھوقۇقى بولمىسىمۇ، بەزىدە تۇرۇپلا باشقىلارغا بىرەر پايدا يەتكۈزۈشنى ئويلاپ قالىمەن: مەندەك بىر كېرەكسىز ئادەم بۇلۇڭغا دۆۋلەپ قويۇلغان ئەسكى - تۈسكى نەرسىلەرگە ئوخشاش كۈن بويى مىدىرلىماي ياتقان مۇنۇ كارىۋاتتا باشقىلار ياتسا، ئاتا - ئاناممۇ ئۆز ئىشلىرىنى خاتىرجەم قىلالىسا... تۇۋا دەيمەن، ئاتا - ئانام مېنى ھەمىشە دېگۈدەك تىللاپ - دۇشكەلەيدۇ. ئۇلارنىڭ ئەلپازىدىن قارىغاندا، ئۇلارمۇ چوقۇم مەندىن زېرىكتى! ئۇنداقتا، ئۇلار مېنى ساقلاپ قېلىپ نېمە قىلماقچىدۇ؟ كىشىلەر ئادەتتە كېرەكسىز نەرسىلەرنى تاشلىۋېتىدۇ.

ھازىر مەندە ئادەملەرنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن زۆرۈر بولغان ھېچقانداق قىممەت يوق (مەن ئادەملەرنىڭ دۇنيادا قىممىتى يوق ھېچنەرسە يوق دېگىنىگە قەتئىي ئىشەنمەيدىغان بولۇپ قالدىم). شۇنداق تۇرۇقلۇق، ئاتا - ئانام مەن ئارقىلىق نېمىگە ئېرىشمەكچىدۇ؟! قارىغاندا ھازىرقى كىشىلەر چوقۇم تاشلىۋەتمىسە بولمايدىغان نەرسىلەرنىمۇ تاشلىۋېتەلمەيدىغان بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ.

مەن ھەرقانچە قىلساممۇ ئۆزۈم خالىغان ھېچقانداق نەرسىگە ئېرىشەلمەيمەن! ماڭا زۆرۈرىيتى بار نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى باشقىلار تەمىنلىگەن. مېنى ئۇلار ھەر كۈنى ئادەم يېقىن كەلمىسىمۇ غىچىرلاپ تۇرىدىغان بىر يېرىم مېتىرلىق كارىۋاتتا ئۆيدىن ھويلىغا، ھويلىدىن ئۆيگە يۆتكەپ قويىدۇ.

مەن ئۆزۈمگە ئالاقىدار تەجرىبىلەرگە، كەچۈرمىشلەرگە سىرتقى كىشىلەرنىڭ ۋاستىسى ئارقىلىق ئېرىشكەن. راست - يالغانلىقىنى بىلمەيمەن، ئانامنىڭ دەپ بېرىشىچە، مەن كىچىك ۋاقتىمدا بۇنداق پالەچ ئەمەسكەنمەن. قاچان ئىكەنلىكى ئېسىمدە يوق، ئانام بىر چاغدا مېنى قۇچاقلاپ يىغلاپ ئولتۇرۇپ ماۋۇلارنى دەپ بەرگەن: مەن يېڭى تۇغۇلغان ۋاقتىمدا، شۇنداق شوخ، چىرايلىق ئىكەنمەن. ئانام بىلەن دادام ماڭا بەكلا ئامراق ئىكەن. مەن ھەمىشە ئۆزۈمنىڭ تاتلىق كۈلكەم، سەبىيلەرچە ھەرىكىتىم ئارقىلىق ئائىلىمىزگە ئىناقلىق، خاتىرجەملىك،

خۇشاللىق ئىلىپ كېلىدىكەنمەن. ئەمدىلا ئەقلىمگە تولۇپ، تىلىم چىقىشقا باشلىغاندا، مەندە يۈز بەرگەن مۇنداق بىر ئۆزگىرىش ئائىلىمىزنىڭ ئەھۋالىنى پۈتۈنلەي ئۆزگەرتىۋېتىپتۇ. بىر كۈنى ئاپام بىلەن دادام مېنى يالغۇز قويۇپ، بىر يەرگە مېھماندارچىلىققا كېتىپتۇ. نېمە بولغان، ئۇلار ماڭىدىغان ۋاقىتتا مېنى ئويغاتماي، ئىشىكنى سىرتىدىن زەنجىرلەپ قويۇپتۇ. ئۇلار شۇ كۈنى كەچتە كېلىپ قارىسا، مېنىڭ بېلىمنىڭ تۆۋەن تەرىپى، ئىككى قولۇم ھېچنەرسىنى سەزمەيدىغان بولۇپ قاپتۇ. ئۇلار قاتتىق يىغا - زارە ئىچىدە مېنى نۇرغۇن دوختۇرلارغا، داخانلارغا كۆرسىتىپتۇ. ئۇلارنىڭ قىلغان چارىلىرىنىڭ ھېچقايسىسى كارغا كەلمەي، ئاخىرىدا تەقدىرگە تەن بېرىپ مېنى ئىككى پۇتۇم، ئىككى قولۇم پالەچ ھالەتتە مۇشۇ يېشىمغا كىرگۈزۈپتۇ. مەن باشقىلارغا بېقىنىپ، تورۇسقا قاراپ يېتىشتىن باشقا ئىشنى قىلالمىساممۇ، ئۆيدىكى يىغا - زارە، گەپ - سۆزلەردىن ئاتا - ئانامنىڭ مېنى دەپ ناھايىتى نۇرغۇن جاپالارنى چەككەنلىكىنى ھېس قىلالايمەن. ئۇلارنىڭ مېنى دەپ كۆرمىگەن كۈنى قالمىدى. ئەمما مېنىڭ تارتقان جاپالىرىم بۈگۈنكى كۈنگە كەلگەندە مېنى ھەرقانداق قىسمەتكە چىدىمىسا بولمايدىغان جانسىز بىر مەخلۇققا ئايلاندۇرۇپ قويدى.

مەھەللىدىكى مېنى كۆرگەن ئۇششاق بالىلارنىڭ ماڭا «ياستۇق» دەپ لەقەم قويغانلىقىنى ئاڭلاپ، ئانام دەسلەپتە ئۇلاردىن خاپا بولدى، ئۇلارغا خېلى قاتتىق رەددىيە بەردى. كېيىنچە ئاناممۇ بۇ لەقەمگە كۆنۈپ قالدى. «سەن ياستۇققا چاي ئىچكۈزمەن دەپ يەنە خىزمەتكە كېچىكىپ قالىدىغان بولدۇم، سەن مېنى كۈندە گەپكە قويىسەن. باشلىق مېنى بۈگۈنمۇ تىللايدىغان بولدى. سەندىن ئىتمۇ ياخشىكەن، ئۇنىڭغا بىر تال سۆڭەكنى تاشلاپ بەرسە، كەچكىچە كاڭشىماي ياتىدۇ» دەيدۇ ئانام ئاچچىقى كەلگەن كۈنلىرى. دادامنىڭ سۆزلىرى بۈنىڭدىنمۇ ئاچچىق: «سەن ياستۇقنى دەپ ئاغىنىلىرىم ئارىسىدىمۇ تۈزۈكرەك ئىناۋىتىم يوق. سېنىڭ كاساپىتىڭدىن ئۇلارنى ئۆيگىمۇ چاقىرالمايمەن. سېنى كۆرسەملا ئىمانىم قىرىق

گەز ئۆرلەيدۇ. ئىسىت! سېنى باققانىنىڭ ئورنىغا مۈشۈك باققان بولساممۇ، چاشقان تۇتۇپ بېرەتتى. ئادەمنى مۇنچىۋالا قىينىغۇچە، يا ئۆلمەيسەن، يا تىرىلمەيسەن!» مۇشۇنداق ۋاقىتتا كۆزلىرىمدىن تارام - تارام ياشنى ئېقىتىپ مۆلدۈرلەپ قاراپ تۇرۇشنىلا بىلىمەن. ئۇلارغا بىرنەرسە دېيەلەمتىم؟ ئۆزۈممۇ ياستۇققا ئوخشاش ھەرىكەت قىلالمايدىغان تۇرسام؟ ئۆزۈممۇ ئېتىراپ قىلىمەن: ياستۇق دېگەن بۇ نەرسە گەرچە جانسىز بولسىمۇ، كېچىلىرى ئۇخلىغاندا، كۈندۈزلىرى ئارام ئالغاندا بولمىسا بولمايدۇ. ئىشلەتمىگەن تەقدىردىمۇ مېھراپقا تىزىپ قويسا، ئۆيگە بولسىمۇ ھۆسن كىرگۈزىدۇ. مەنچۇ؟ مەن باشقىلارنى ئاۋارە قىلىشنىلا بىلىمەن، ئۇلارغا ھېچقانداق پايدا كەلتۈرۈپ بېرەلمەيمەن. كىشىلەر مېنى نېمە قىلسا، قەيەرگە قويسا بولۇۋېرىدۇ ھەتتا قويمىسىمۇ بولۇۋېرىدۇ. راستىنى ئېيتقاندا، ئۆيدىكىلەرگە ياستۇقچىلىكمۇ مەنپەئەت يەتكۈزۈپ بېرەلمەيمەن. مېنى يا بېشىغا قويۇپ ياتقىلى بولمىسا، يا مېھراپقا تىزىپ قويغىلى بولمىسا؟! ئاخىر مەنمۇ «ياستۇق» دېگەن بۇ لەقەمگە كۆنۈپ قالدىم. مانا ھازىر بۇ مېنىڭ ئىسمىم بولۇپ قالدى.

گەرچە مەن ئانام بىلەن دادامنىڭ ئاغزىدىن «پالانچى ‹د د ۋ› ئىچىپ ئۆلۈۋاپتۇ، ئۆزىنى دەرياغا تاشلاپ ئۆلۈۋاپتۇ، پوكۈنچى توكقا ئېسىلىپ ئۆلۈۋاپتۇ، ئۆزىنى بىنادىن تاشلاپ ئۆلۈۋاپتۇ» دېگەندەك گەپلەرنى ئاڭلىساممۇ، مەن «ئۆلۈۋالاي» دەپمۇ ئۆلۈۋالالمايمەن. چۈنكى مېنىڭ ياشىشىممۇ باشقىلارنىڭ قولىدا بولغاندەك، ئۆلۈشۈممۇ باشقىلارنىڭ قولىدا. مەن ياشاي دەپ ياشىيالمايدىغان، ئۆلەي دەپ ئۆلەلمەيدىغان ئادەم. ماڭا تەئەللۇق بولغان ھەممە نەرسە باشقىلارنىڭ ئىلكىگە ئۆتكۈزۈۋېتىلگەن. مۇشۇنداق قاتتىق ئازابلىنىۋاتقان كۈنلەردە ئاپامنىڭ ھاماچىسى مېنى يوقلىغىلى كىرىپ: «بالام، ئادەم دېگەن ھەممىگە كۆنۈپ كېتىدۇ. سەنمۇ بارا - بارا كۆنۈپ قالىسەن. خۇدايىم ئۆزۈن ئۆمۈر ئاتا قىلار!» دېگەندە ساق بىر كېچە - كۈندۈز يىغلاپتىمەن. ھاممام ئېيتقاندەك ھەممىگىمۇ كۆنۈپ كەتتىم. ئەمما خۇدايىمنىڭ ماڭا ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلىپ ئازابلاشلىرىغا

ھەرگىز كۆنەلمەيدىغان ئوخشايمەن (گەرچە مەن بۇلارنى تاللىيالمىساممۇ). ماڭا نىسبەتەن بىر سېكۇنت، بىر مىنۇت بىر يىلدەك، بىر ئەسىردەك تۇيۇلىدىغان ۋاقىتقىمۇ كۆنگەندەك، ئازابلارغىمۇ كۆنمەي ئامال يوق! مەن ئادەملەرنىڭ مېنى نېمە ئۈچۈن باقىدىغانلىقىنى چۈشەنمەيمەن.

قوشنامنىڭ قىزى توغرا ئېيتىدۇ: «ياستۇق ئاكاشنىڭ كۆلكىسى تېلېۋىزورلاردىكى ياغاچ قونچاقلارنىڭ كۆلكىسىگە بەكمۇ ئوخشايدىكەن!» مەن بۇ سۆزدىن تېلېۋىزور دەيدىغان بۇ نەرسىنىڭمۇ كىشىلەرنىڭ مەلۇم ئېھتىياجىنى قاندۇرىدىغان ئويۇنچۇق ئىكەنلىكىنى بىلىۋالدىم. مەن باشقىلارغا پايدىلىق ياكى پايدىسىز بولۇشتىن قەتئىينەزەر، يىغلاپ ۋە كۈلۈپ بېرىشتىن باشقا ھېچقانداق ئىقتىدارغا ئىگە ئەمەس. مېنىڭ جىم تۇرغان ۋاقىتلىرىممۇ كىشىلەرنىڭ ھوزۇرلىنىش جەھەتتىكى مەلۇم ئېھتىياجىنى قاندۇرىدىغان ئوخشايدۇ. بەزىدە مەن كىشىلەرنىڭ قولاق تۈۋىمدىلا مېنى مەسخىرە قىلىشۋاتقانلىقىنى، ماڭا ئىچ ئاغرىتىشۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قالىمەن. كېيىنچە مەن ئۆزۈمنىڭ ئويۇنچۇقتىنمۇ تۆۋەن تۇرىدىغانلىقىمنى بىلىۋالدىم. ئويۇنچۇق دېگەننى خالىغانچە ئالماشتۇرغىلى، قوراشتۇرغىلى، تاشلىۋەتكىلى بولىدىكەن. ئەمما مېنى ئۇلار ھەرگىزمۇ ئۇنداق قىلالمايدىكەن. قارىغاندا، مەن ئادەملەرنىڭ ئالاھىدە ئېھتىياجىنى قاندۇرىدىغان ئويۇنچۇق ئوخشايمەن.

ماڭا ھەمىشە دوق قىلىدىغان ئاتا - ئانام مەسلىھەتلىشىپ مېنى ئۆيلەپ قويماقچى بوپتۇ. مەن مۇشۇ چاغدىلا ئاتا - ئانامنىڭ مەندىن بىزار بولغانلىقىنى، پۈتۈنلەي زېرىككەنلىكىنى چۈشەندىم. ئۆزلىرىنى مەن ئۈچۈن ئەڭ يېقىن ئادەم دەپ قاراۋاتقان ئاشۇلارمۇ مەندىن ئۆزىنى قاچۇرۇۋاتىدۇ! كۆزىمىزدىن يىراقراق تۇرسۇن، باشقىلار ئالدىدا خارلىنىپ ئۆلسۇن دەۋاتىدۇ! ئۇلار قەرز ھەم پەرز دېگەنلەرنى ۋاستە قىلىش ئارقىلىق ئەمدى مېنى باشقىلارنىڭمۇ بوزەك قىلىشىغا، خارلىشىغا تاشلاپ بەرمەكچى بولۇۋاتىدۇ! ئاتا - ئانامنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتى كۆز ئالدىمدا ئاشكارا بولغاندەك بولدى. «ئېھ خۇدا! مېنى مۇنچىۋالا خورلىغۇدەك مەن ساڭا

نېمە گۇناھ قىلدىم. 17 يىلدىن بېرى ھايۋانمۇ كۆرمىگەن مۇشەققەتلەرنى كۆرگەن مەندەك يارىلىشىدىنلا ئارتۇقچە يارىلىپ قالغان، بولغىنىدىن بولمىغىنى مىڭ ياخشى ئاجىز بىر بەندەڭنى يەنە قانداق قىسمەتلەر ئارقىلىق سىنىماقچى بولغانسەن؟ خۇداغا ھەرقانچە يىلىنىپ - يالۋۇرساممۇ بولىدىغان ئىش بولدى. ئۆيدىكىلەر پۈتۈشۈپ كېلەر يەكشەنبە كۈنى مېنىڭ تويۇمنى قىلماقچى بوپتۇ. مېنى يوقلىغىلى كىرگەنلەرنىڭ: «ھەر نېمە بولسا، ئەمدى ياستۇقتا بېشىنى قويىدىغان ئادەم چىقىدىغان بولدى!» دېگەندەك سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتىم. ھېچكىمنىڭ مەن بىلەن كارى يوق.

بىر ھەپتىنىڭ قانداق ئۆتكەنلىكىنى تەسەۋۋۇرمۇ قىلالمايمەن. قارىغاندا، ئاتا - ئانام مەن ئۈچۈن يا توي بولىدىغانلىقىنى، يا ئۆلۈم بولىدىغانلىقىنى بىلگىلى بولمايدىغان بۇ ئىشقا خېلى ئەتراپلىق، ئوبدان تەييارلىق قىلغان ئوخشايدۇ. مەن سىرتقا چىقالمىغاچقا، بۇنچىۋالا جىق ئادەمنى كۆرمەي شۇنداق تويۇلۇپ كەتتىمىكىن، مەيلى توي كۈنى بولسۇن، مەيلى ئۇنىڭدىن بۇرۇنقى تەييارلىق كۈنلىرى بولسۇن، ئۆيىمىزدىن ئادەملەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمىدى. يامان بولغىنى، بۇرۇنقى كۈنلەردە كۈندۈزى كارىۋىتىم بىلەن ھويلىغا يۆتكىلىپ ئۆزۈم بارىڭى ئاستىدا كۈنۈمنى كەچ قىلىدىغان بولسام، بۇ بىر ھەپتە كېچىسى ياتىدىغان مېھمانخانا ئۆيدىن سىرتقا ئېلىپ چىقىلمىدىم. تويۇمنى مۇبارەكلەپ كەلگەنلەر بىلەن ئۆيىمىزنىڭ توي جەريانىدىكى ئىش - كۈشلىرىگە ياردەملەشكىلى كەلگەنلەرنىڭ ھەممىسى مەن ياتقان ئۆيگە كىرىپ، ماڭا قاراپ: «بىچارە، ئەگەر پالەچ بولۇپ قالمىغان بولسا، مۇنداق كاتتا تويىنى كۆرۈپ، يۈرىكى ئېرىپ سۇ بولۇپ كېتەرمىدى؟!» دېيىشەتتى. ئۇلارنىڭ ماڭا ئىچ ئاغرىتىشلىرىنى كۆرۈپ بىر تۇرۇپ كۈلگۈم كەلسە، بىر تۇرۇپ ئاچچىقىم كېلەتتى. مەن ھويلىدىكى ۋاراڭ - چۇرۇڭلاردىن، پالتا - پىچاقلارنىڭ، نەغمە - ناۋالارنىڭ ئاۋازىدىن، كىرىپ - چىقىۋاتقان كىشىلەرنىڭ ئاياغ تىۋىشلىرىدىن بۈگۈن راستتىنلا تويۇم بولغانلىقىنى بىلدىم. توي دېگەن مۇشۇنداق

قىلىسمۇ بولىدىغان، قىلمىسىمۇ بولىدىغان كونا ئادەت.

مەن ھازىرغىچە دوست دېگەننىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى چۈشەنمەيمەن. كىچىك ۋاقتىمدا چوڭ ئانام: «دوست، ئاغىنە دېگەنلىك بېشىڭغا ئېغىر كۈنلەر چۈشكەندە ئەسقاتىدىغان ھەمراھ دېگەنلىك بولىدۇ» دېگەنىدى. چوڭ ئانام بولسىمۇ يالغان سۆزلىمىگەندۇ، ئۇ ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن، بېشىمغا ئاجايىپ كۈنلەر كەلدى، مۇشۇ ۋاقىتلاردا ماڭا كىملەر ئەسقاتتى؟! داداممۇ ماڭا ئېنىقلا: «ئىت دېگەننى ھويلىغا ئوغرى كىرسە قاۋاپ بېرەرمىكىن دەپ باقىدۇ، ھېچكىم قاۋىمايدىغان ئىتنى باقمايدۇ» دېگەن. مېنىڭ باشقىلارغا ھېچقانداق پايدام تەگمىسە، كىممۇ مەن بىلەن دوست بولۇشنى خالىسۇن؟ قولىقىمغا كارىۋىتىمنىڭ قېشىدىكى سافادا ئولتۇرۇپ ھاراق ئىچىشىۋاتقانلارنىڭ سۆزلىرى كىرىپ قالدى:

– بۈگۈن مۇنۇ دوستىمىزنىڭ تويى مۇناسىۋىتى بىلەن (بېشى بىلەن مېنى ئىما قىلدى) دوستلار بۇ ئۆيگە جەم بولدۇق. بۇ يەردە ئولتۇرغان ھەممىمىزنىڭ كۆڭلى قولۇمدىكى مۇنۇ ھاراقنىڭ رەڭگىدەك ئاق. ھەممىمىز ئۇنىڭ بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرۈشىنى ئارزۇ قىلىمىز. قېنى ئاغىنىلەر، ئۇنىڭ بەختلىك بولۇشى ئۈچۈن، خوشە! . . .

– ئادەم تۇغۇلغانىكەن، گۇناھ ئۆتكۈزمەي قويمايدىكەن. بۇ يەردە ئولتۇرغان ھەممىمىز باشقىلارغا تېرىقتەك بولسىمۇ يامانلىق قىلماي قالمىدۇق. يالغان بولسا، قېنى كىم مەن ئۇنداق قىلمىدىم دېيەلەيدۇ؟ مۇنۇ ئاغىنىمىز بولسا، ئۆمرىدە بىرەر قېتىممۇ كارىۋىتىدىن چۈشۈپ باقمىدى، بىزدەك سىرتلاردا لاغايلاپ يۈرۈپ، يامان ئىشلارغا ئارىلاشمىدى. خۇدايىم بۇنداق بىگۇناھ ئادەمنىڭ چوقۇم بەختىنى بېرىدۇ. ھەممىمىز بۇ ئاغىنىمىزنىڭ بەختلىك بولۇشىنى تىلەيمىز. قېنى ئاغىنىلەر، خوشە!

توۋا، بۇلارنى مەن ھاياتىمدا تۇنجى قېتىم ئۇچرىتىۋاتسام، بەزىلىرىنىڭ چىرايىنى ھازىرمۇ كۆرەلمەيۋاتسام، ئۇلار ھەتتا مېنىڭ ئىسمىمنىمۇ بىلمەيدىغان تۇرسا، قانداقسىگە مېنىڭ دوستۇم بولسۇن؟! كىمدۇر بىرسى، مېنىڭ «ياستۇق» دېگەن لەقىمىم بارلىقىنى ئېيتىۋېدى، ئۇلارنىڭ ئاغزىدىن مەن ھازىرغىچە ئاڭلاپمۇ باقمىغان، شۇنداق لاۋزا، تېتىقسىز چاقچاقلار تۆكۈلۈشكە باشلىدى. ئۇلار دوست دېگەننىمۇ مۇشۇنداق زاڭلىق قىلامدىغاندۇ؟! بۇ دۇنيا قانداق تەسەۋۋۇر قىلسا بولىدىغان، مەڭگۈ چۈشەنگىلى بولمايدىغان دۇنيا ئوخشايدۇ. بۇرۇنقى كۈنلىرىمدىن ئاغرىنىپ ئولتۇرۇپتىمەن، ئاجايىپ كۈنلەر تېخى ئالدىمدا ئىكەن.

مەن بىلەن توي قىلماقچى بولغان «قىز» تۇغمىدى دېيىلىپ ئۈچ قېتىم ئەردىن چىققان 30 ياشلار چامىسىدىكى ئايال ئىكەن. ئاپامنىڭ «خوتۇنۇم» ھەققىدە ئېيتقانلىرى ھېلىمۇ يادىمدا: «بالام، سەن ئالماقچى بولغان بۇ ئايال بەكمۇ بەختسىز، ئاتا - ئانىسى تۇگۇل، يۇمغاقسۇتىنىڭ پۇرىقىدەكمۇ ئۇرۇق - تۇغقانلىرى يوق. ئۆزى ياۋاش، ئىشنىڭ ئېپىنى بىلىدۇ، بۇنداق ئايال ساڭا چوقۇم كۆيۈنىدۇ. . .» ھەسەل بىلەن ياغ ئارىلاشتۇرۇلغاندەك ئېيتىلغان بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغانسېرى تېخىمۇ بىئارام بولۇشقا باشلىدىم.

ناۋادا مەن ئالماقچى بولغان بۇ ئايالمۇ بەختسىز بولمىغان بولسا، ئاتا - ئانامغا نۇرغۇن ۋەدىلەرنى بېرىپ قۇرۇق سوكۇلداۋاتقان باشقا ئاياللارغا ئوخشاشلا، مەن بىلەن توي قىلىشقا چوقۇم قوشۇلمىغان بولاتتى. تۇرۇپلا بۇ ئايالغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى. چۈنكى ئۇ ھەرقانچە بەختسىز بولسىمۇ مەنچىلىك ئەمەستە. ھېچ بولمىسا، ئۇياق - بۇياققا بولسىمۇ ماڭالايدۇ. ماڭا ئوخشاش قاتتىق ئازابلىنىپ ھاياتتىن زېرىككەندە، ھەرقانچە بەختسىز بولسىمۇ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىپ بولسىمۇ چىقىش يولىنى تاپالايدۇ. بىراق مەنچۇ؟ مەن ھەرقانچە ئويلىنىپمۇ ئۇنىڭ ھەرقانچە بەختسىز بولسىمۇ، مەن بىلەن توي قىلىشقا قوشۇلۇپ قالغانلىقىنى چۈشىنەلمىدىم. ئۇ ئاپام بىلەن دادامنىڭ پۇلىنى دەپلا مەن بىلەن توي قىلغانىمدۇ؟! پۇل ئۈچۈنلا توي قىلغان بولسا، ئۇ ئايال نېمىدېگەن بەختسىز - ھە؟! مەن مۇشۇنداق ھالەتتە تۇرۇپمۇ «ئۇنىڭ ئورنىدا مەن بولغان بولسام، ھەرقانچە مەجبۇرلىسىمۇ ئۇنىمىغان بولاتتىم» دېگەنلەرنى ئويلىدىم. ئۇ ھازىرمۇ كېچىكمەيدۇ. بىلىمەن، ئۇ ئۆيگە كېلىپ مېنى كۆرگەندىن كېيىنلا، چوقۇم يامانلاپ كەتمەي قالمايدۇ. مەنغۇ ئۇنى ئايالىم

دەرمەن، ئەمما ئۇ مەندەك بىر ئادەمنى «ماۋۇ مېنىڭ ئېرىم» دېگەن گەپنى قانداقمۇ قىلار؟ مەن تېخىمۇ خورلىنىدىغان، دەپسەندە، ئاياغ ئاستى قىلىنىدىغان بولدۇم. چۈنكى بۇرۇن كۈچلۈكلەر تەرىپىدىن بوزەك قىلىنغان بولسام، بۇندىن كېيىن كىشىلەر ئەڭ بەختسىز دەپ قاراۋاتقان بۇ ئاجىز ئايال تەرىپىدىنمۇ بوزەك قىلىنىمەن - دە! هويلىدا ئاللا - ئاللا توۋلىشىپ، ئۇسسۇل ئوينىشىۋاتقان كىشىلەرنىڭ قىقاس - سۈرەنلىرى ماڭا خۇددى ئۆلۈمگە ئوقۇلۇۋاتقان هازا ناخشىلىرىدەك تۇيۇلۇشقا باشلىدى. «ئېھ خۇدا، مېنى بۇنداق ئوسال هالەتكە چۈشۈرۈپ قويغۇچە، جېنىمنى ئالساڭ بولماسمىدى؟ !» كۆزلىرىمدىن تاراملاپ ياشلار قۇيۇلدى. هېچكىمنىڭ مەن بىلەن كارى يوق. ئاپاممۇ مېنى ئېسىدىن چىقىرىپ قويغاندەك قېشىمغا كىرىپمۇ قويمىدى. بەلكىم ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى، نېمە ئۈچۈن شۇنداق قىلىدىغانلىقىنى بىلمىسە كېرەك! مەن هەرقانچە ئويلىنىپمۇ ئۇلار قىلىۋاتقان بۇ ئىشلارنىڭ يا تويلىقىنى، يا ئۆلۈملىكىنى چۈشىنەلمىدىم. پۈتۈنلەي باشقىلارنىڭ ئويۇنچۇقىغا ئايلىنىپ قالغان بىر ئادەمنىڭ قولىدىن ئۇلارنىڭ هەرقانداق قىلمىشىغا بويسۇنۇش، ئىتائەت قىلىشتىن بۆلەك نېمىمۇ كەلسۇن؟ !

تويۇم بولغاچقىمۇ ئۈستۈبېشىمغا يېڭى كىيىملەر كىيگۈزۈلدى. مەن ياتقان ئورۇن - كۆرپىلەر ئالماشتۇرۇلدى. ئالماشمىغان مەن بىلەن هەمىشە غىچىرلاپ تۇرىدىغان كونا كارىۋاتلا قالدى. ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان، هاياتلىقتا كارىۋاتنىڭ، ئۆلۈمدە جىنازىنىڭ رولىنى ئويناپ كېلىۋاتقان بۇ كارىۋاتنىڭ ئۆز پېتىچە قېلىش - قالماسلىقى بەرىبىر ئىدى. ماڭا نىسبەتەنمۇ باشقىلارنىڭ هەرقانداق ئىشلىرىغا چىداپ تۇرماقتىن باشقا ئامال يوق. تويغا كەلگەن كىشىلەرنىڭ هەممىسى دېگۈدەك مەندىن كەلسە - كەلمەس سوئاللارنى سورىشىدۇ، مەن نېمە دەپ جاۋاب بەرمەي، ئۇلار هۇزۇرلىنىپ كۈلۈشۈپ كېتىشىدۇ. پۇتۇم بىلەن قولۇمنىڭ سەزمەيدىغانلىقىنى ئېيتىۋىدىم، بىرسى قىزىق تۆمۈرنى ئەكىلىپ، يوتامغا يېقىپمۇ باقتى. مەن گۆشنىڭ كۆيۈشى بىلەن تورۇسقا پۇرقىراپ كۆتۈرۈلۈۋاتقان ئىسقا قارىغىنىمچە هېچنەرسىنى سەزمەي تىپتىنچ ياتىمەن. بۇرنۇمغا پىشىۋاتقان كاۋاپنىڭ هىدى كېلىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. يەنە بىرقانچىسى ئامبۇرنى ئەكىلىپ، پۇت - قوللۇرۇمنى قىسىپمۇ باقتى. بۇ ئىشلار ئۇششاق باللارغا تېخىمۇ قىزىق تۇيۇلدى بولغاي، هويلىدىن قوش مۇشچىلىك چوڭلۇقتىكى تاشلارنى ئەكىرىپ، يوتقاننى قايرىپ، پۇت - قوللۇرۇمغا ئۇرۇشقا باشلىدى. مەن نېمىلا دېسەم ئۇلار ئاڭلىمايدۇ. ئۇلارغا نىسبەتەن مەن بىر كۆرگەزمە بۇيۇمى، جاڭگالدىكى ئەسكى چالما، ئەخلەت ساندۇقىغا تاشلىۋېتىلگەن كېرەكسىز قەغەز. . . مەن يا يىغلىشىمنى، يا كۈلۈشۈمنى بىلەلمەي قالدىم. شۇ ئەسنادا يۈزلىرى مودۇر - چوقۇر كەلگەن، پاكىنەك بىر كىشى كارىۋات ئەتراپىغا ئولىشىپ تاماشا كۆرۈۋاتقان كىشىلەرگە مۇنداق دېدى:

- هەي بۇرادەرلەر، قاراڭلار، روزىخان (بۈگۈن مەن بىلەن توي بولغان «قىز») بۇ ئاداشنى يوتقانغا پاتۇرالمىسا، ئىككى پۇتى بىلەن ئىككى قولىنى هەردەپ تاشلىۋەتسىمۇ بولىدىكەن. بۇنداق بولغاندا، ئۇ يوتقان ئىچىدىكى هەرقانداق ئىشنى بىجانىدىل قىلالايدۇ. ئىشنى پۈتتۈرۈپ بولۇپ تەكچىگە، مەرەپكە تىزىپ قويسىمۇ، تاغارغا قاچىلاپ سەي ئورىسىغا تىقىپ قويسىمۇ بولىدىكەن. مېھماندارچىلىقتا بارسىغۇ تېخىمۇ قولايلىقكەن. قاپتىن بىرسىگە سامان تىققاندەك قاچىلاپلا، ئېشەكنىڭ ئالدىغا قويۇۋالسىمۇ، دۈمبىسىدە يۈدۈۋالسىمۇ بولىدىكەن. شاللىقتا قارانچۇق قىلىپ قويسىغۇ، بىرمۇ قۇشقاچ كىرەلمىگۈدەك. روزىخان ئاشنىلىرى بىلەن تۇتۇشۇپ قالغاندا، ساقچىلىقتا تېخىمۇ يارايدىكەن. ئەمدى روزىخان ئۆزىنىڭ ئىشنى تېخىمۇ بىخەتەر پۈتتۈرەلەيدىغان بولدى. . .

كىشىلەرنىڭ هەممىسى كۈلۈشەتتى. مۇشۇنداق ۋاقىتتا دادامنىڭ ئاكىسى كىرىپ قالمىغان بولسا، مېنىڭ يەنە قانداق گەپلەرنى ئاڭلايدىغانلىقىمنى خۇدايىم بىلىدۇ. بوغۇزۇمغا بىرنەرسە قاپلىشىپ قالغاندەك بولدى. «ئېھ خۇدا، مەندەك بىر ئاجىز بەندىنى يارىتقۇچە، ئاپامنىڭ قورسىقىدىلا تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋەتسەڭ بولماسمىدى؟ سەن مېنى

باشقىلارغا ئويۇنچۇق قىلىپ بېرىش ئۈچۈن يارىتىلغانمىدىمەن؟ كىچىككىنە مەدە چوڭ ئانام: «خۇدا ئىمان ئېيتقان ھەرقانداق بىر بەندىسىگە زۇلۇم قىلمايدۇ»، دەيتتى. سېنىڭ ماڭا قىلىۋاتقىنىڭ نېمە؟ سەن نېمە ئۈچۈن مېنى ھايۋاندىنمۇ بەتتەر ئازابلايسەن؟ نېمە ئۈچۈن، زادى نېمە ئۈچۈن؟...» مەن ئاللاغا نالە قىلغاچ، ئۇ دۇنيادىكى قىيامەتنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۈم: پىلسىرات كۆۋرۈكدىن ئۆتۈۋاتقۇچە، يوغان - يوغان داشقازانلاردىكى بۇلدۇقلاپ قايناپ تۇرغان قىزىق ياغقا چۈشۈپ ئازابقا چىدىماي نالە قىلىۋاتقان كىشىلەر، ۋەيلۇن دوزاختىكى جازا مۇئەككىللىرىنىڭ يۇقىرى ھارارەتلىك ئۇچىقىغا تۇتۇرۇق بولۇپ، ئوتتۇندەك تاشلىنىۋاتقان كىشىلەر، ھارام يەۋالغان، قاقتى - سوقتى قىلىپ ئېلىۋالغان مال - مۈلۈكلەرنىڭ ئاغزىغا قىزىق قوغۇشۇن بولۇپ قۇيۇلۇشى نەتىجىسىدە داد - پەرياد كۆتۈرۈۋاتقانلار... «ئېھ خۇدا، مېنى ئۇ دۇنيادىكى دوزاخقا تاشلىساڭمۇ، بۇ دۇنيادىكى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغايسەن!»

دېگەندەكلا، مەن مۆلچەرلىگەن قورقۇنچلۇق ئىشلار يۈز بېرىشكە باشلىدى. توي بولغان ئاخشىمى كىشىلەر بىرەر قۇر ئۇزاپ بولغاندىن كېيىن، ئاپام بىلەن دادام يەڭگىلىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا، مېنى خۇددى بىر ساندۇقنى كۆتۈرگەندەكلا قىز ياتقان ھۇجرىغا ئەكىرىپ، ئالدىنئالا تەييارلاپ قويۇلغان ئورۇنغا ياتقۇزۇپ قويۇپ چىقىپ كېتىشتى. مەن ئالغان «قىز» ئۆينىڭ بىر بۇلۇڭىدا يىغلاپ ئولتۇراتتى. توي كېچىسى ئەسلىدە ئەر بولغاندىكىن ھەرقانداق ئىشنى چوقۇم ئۆزۈم قىلىشىم كېرەك ئىدى. باياتىن باشقىلار ماڭا چاقچاقتا يۆلەپ ئۆگەتكەن ئۇسۇل بويىچە ئىش قىلاي دېسەممۇ قىلالمايمەن. ئۆزىنىڭ كىيىملىرىنى سالالمايدىغان ئادەم قانداقمۇ باشقىلارنىڭ كىيىملىرىنى سالدۇرالىسۇن؟ قانداق قىلساڭ بولىدۇ، دەپ بىر ئايالنى قېشىغا ئەكىرىپ قويسا، ھېچبىر ھەرىكەتسىز مىدىرلىماي ياتقان ئادەمنىمۇ ئەر دېگىلى بولامدۇ؟ مۇشۇ مىنۇتتا ئۆزۈمنىڭ ئادەم بولۇپ يارىلىپ قالغىنىمغا يەنە بىر قېتىم قاتتىق پۇشايمان قىلدىم. نۇرغۇن قېتىم ئۆلۈۋېلىشنى خىيال قىلىپ باققان بولساممۇ، ئۆلۈۋالالمىغان تۇرسام، ھازىر ئۆلۈۋالالامتىم؟ ئىسىت! سېنىڭ ئەر بولغىنىڭ! نېمە بولغىنىمنى بىلمەيمەن، كۆزلىرىمدىن بۇلدۇقلاپ ياش قۇيۇلۇشقا باشلىدى. ھويلىمۇ ھازىر خېلىلا تىمتاس بولۇپ قالغان، ئېسەدەپ يىغلاشلىرىمدىن يېڭىلا تىكىلگەن ياستۇقمۇ ھۆل بولۇپ كەتتى. ماڭا خوتۇن بولغۇچى بولسا، خېلى بۇرۇنلا يىغىدىن توختاپ قالغان. بۇ ئىشلارنى نېمىدەپ چۈشەندۈرۈشۈم كېرەك؟ يىغلاشقا تېگىشلىك ئادەم يىغلىمايدىغان، خۇشال بولۇشقا تېگىشلىك ئادەم يىغلايدىغان ئىشمۇ بولامدۇ؟ مەن خوتۇن ئالدىممۇ، خوتۇن مېنى ئالدىمۇ؟ شۇ كېچىسى مەن خوتۇنۇمنىڭ مېنى ئالغانلىقىنى ھەقىقىي ئېتىراپ قىلدىم. مەنغۇ ھەقىقەتنىڭ نېمىلىكىنى بىلمەيمەن، ئەمما ئادەملەر ئۆزلىرىگە تىكىلىۋاتقان ھەقىقەتنىڭ نوپۇزى پۈتۈنلەي ئاستىن - ئۈستۈن بولۇپ كەتتى. مەن قاتتىق خورلاندىم، ئادىمىيلىكىم، ئەرلىكىم قاتتىق ئېغىر بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىدى. ھاياتلىق ئۆلچەملىرى بۇزۇلۇپ كەتتى. ئايالىم ئۇستۇېشىغا كىيىۋالغان پەرەنجىلەرنى ئېلىپ تاشلاپ، كارىۋاتنىڭ يان ياغىچىغا ئىلىپ قويۇپ، كۆز ياشلىرىمنى سۈرتۈشكە باشلىدى. مەن تېخىمۇ ئېغىر خورلۇق، نومۇس ھېس قىلىپ، بوغۇلۇپ بەكرەك يىغلاشقا باشلىدىم. مۇشۇنداق چاغدا ئەسلىدە ئۇ يىغلىشى كېرەكتىغۇ؟ ئۇ ماڭا تەسەللى بەرگەچ، قېتىپ تارشىدەك بولۇپ كەتكەن قوللىرى بىلەن يۈزلىرىمنى ئالدىرىماي سىيلاشقا باشلىدى. مەن ئۇنىڭغا سەپسالدىم: ئۇ مەن ئويلىغاندەك سەتمۇ ئەمەس، كۆزلىرى كىچىك، كالپۇكى سەل ئالدىغا ئۆرلەپ چىققان، يۈزلىرىنىڭ ھەممىلا يېرىدە سەپكۈنى بار بىر ئايال ئىدى. گەرچە باشقىلار ماڭا بۇ ئايالنى نېمە قىلساڭ قىل دەپ ئەكىرىپ بەرگەن بولسىمۇ، ئۇمۇ ئاپام بىلەن دادام، باشقىلارغا ئوخشاشلا مېنى قانداق قىلاي دېسە شۇنداق قىلالايتتى. «ئېھ خۇدا، ئۆزۈڭ ياراتقان ھەرقانداق بىر بەندەڭنى بۇنداق ئېغىر كۈلپەتلەرگە گىرىپتار قىلمىغايسەن!» مەن ئۇ ئايالنىڭ مېنى بىرنېمە قىلىشىنى كۈتۈپ ياتاتتىم. شىرە ئۈستىدىكى شام غۇۋا يېنىپ تۇراتتى. ئۇ ئالدىرىماي ئورنىدىن تۇرۇپ، يوتقانلىرىمنى قايرىپ، مېنى بىر يانغىراق ئىتتىرىپ قويدى. مەن ئۇنىڭ ھەربىر ھەرىكىتىنى دىققەت بىلەن كۆزىتىپ مىدىرلىماي